8

DISSERTATIO INAVGVRALIS MEDICA

DE

NATVRA DYSENTERIAE EIVSQVE CVRANDAE MODO

QVAM
ILLVSTRIS ORDINIS MEDICI
CONSENSV
PRO
RITE OBTINENDIS SVMMIS
IN
ARTE MEDICA ET CHIRVRGICA
HONORIBVS

DIE XII. SEPT. MDCCXCII.

DEFENDET

JOHANNES JACOBVS VIBRANS
Brunſuicenſis.

GOETTINGAE,
TYPIS H. M. GRAPE, ACAD. TYPOGR.

Digitized by the Internet Archive
in 2019 with funding from
Wellcome Library

https://archive.org/details/b30794316

PRAEFATIO.

Pauca de dyſenteriae natura curandique modo diſſerere placuit; non, quo me novi quidquam in medium prolaturum ſperarem, ſed, vt qualecunque meorum in Arte Medica progreſſuum ſpecimen exhiberem. In quo praeter alia, illud mihi vitio maxime verti poſſe autumabam, quod Virorum, in hoc genere Peritiſſimorum atque Celeberrimorum auctoritates defugerim, veluti nimis mihi confidens aut aliena ſpernens. Quam ſive confiden-

tiam, ſive ſuperbiam, etſi ii, qui me norunt, quibusque hoc totum comparatum eſt a meis moribus longe abeſſe perſuaſi ſunt; tamen eorum cauſſa, quibus prorſus ignotus ſim, quorumque in manus haec fortaſſe ſcriptiuncula incidat, nonnihil de conſilio, in hac re, meo praemittendum putavi. Quidquid a juvenum, qui ſummos in medicina honores ambiunt, immaturitate expectari poteſt, cognitio eorum eſt, quae e ſcholis magiſtrorum hauſerunt, & cogitando, meditando atque comparando ad ordinis ſeveritatem redegerunt. In quo ſane non proprie eruditio, quae in hujus aetatis imbecillatem haud cadit; ſed ſtudium, diligentia atque elaboratio ſpectantur. Horum vero explorandorum duplex modus eſt; alter examine inſtituendo, alter ſcripto probando conſtans. Ille ſcientiam potiſſimum

tiſſimum atque promtitudinem; hic judicium maxime propoſitum ſibi habet. Uterque & a Facultate medica ad tentandos juvenum profectus ſapienter inſtitutus eſt; cum vtroque lectionis oſtentatio auctoritatumque jactatio non neceſſario eſt conjuncta. Etenim in toto hoc genere, non, quantum quisque legerit; ſed quod de rebus propoſitis memoria teneat, & quo ordine, quaque ſubtilitate, ſibi permiſſus de iis judicet, intereſſe apparet. Quae cum mecum reputarem, & officio meo, & Illuſtrium Virorum de me expectationi me ſatisfacturum putabam, ſi, quidquid de graviſſima quadam Artis Medicae materia cognoſſem, meoque modo elaboraſſem, publice proponerem, vt, quae, adjuncto vſu, ſpes de me concipi poſſet, intelligeretur. Neque vero illud ad jactionis

ctionis ſpeciem recte trahi poſſe exiſtimabam, quod copiam remediorum communium laudaverim, cogitans, qui per ſedecim ipſos annos in pharmacopolio verſatus ſit, eum fidem facile lectoribus facturum ſe, niſi temporis diuturnitate talia cognorit, aut ſtupidum aut levem eſſe debuiſſe.

---

§. 1.

§. 1.

In multis variisque morbis, quibus corpus humanum invaditur, dyſenteria nec rara eſt, nec periculo magno ſaepe caret. Periculum hoc augetur neglectu atque contemtu, praecipue in pagis, vbi a remediis acribus mali ſive curatio ſive obſtructio peti ſolet.

§. 2.

Dyſenteria copioſa alvi excretione cernitur, ad acrimoniam pernicioſam tollendam ſapienter comparata. Quae via tamen nec unica, nec ſufficiens eſt, quod

criſis perfecta non raro ſudore tantum efficitur, eodemque non nimis mature accedente, morbus ipſe tollitur. Sudor ipſe, e tota corporis ſuperficie erumpens, multum materiae noxiae, ſanguini admixtae, ejiciat neceſſe eſt, idque celerrime, repente atque copioſe. Quanta enim vis ejus ſit, vel exinde intelligitur, quoniam in ſtatu ſano, per inſenſibilem adeo transſpirationem, magna ciborum potuumque pars evaporat.

§. 3.

Nec in curanda dyſenteria Ars medica ejectionem illam ſalutarem negligit. Quamvis enim, pro temporum rationumque reliquarum neceſſitudine ad remedia ſopientia confugiat; tamen & remediis diaeteticis utitur, quippe quae, tranſpirationem

tionem ſenſim promoventia, criſin illam niſi excitent, certe non impediant.

§. 4.

Morbi ipſius vis quatuor potiſſimum ſignis agnoſcitur, quibus eum a reliquis, ipſi adfinibus, diſcernere licet; I) Febri, II) torminibus, III) alui profluvio, ſanguine mixto; IV) teneſmo. Quae ſigna ſane conſtantia ſunt, ſed non eodem ſemper gradu. Diverſitas tum a cauſſis morbi pluribus vel paucioribus; tum majore minoreve univerſi corporis, ſingularumque ejus partium, prae ceteris affectarum, irritabilitate pendet.

§. 5.

Accedunt cum ante, tum poſt eruptum morbum dolores capitis, nauſea, vomitus ſpontaneus, laſſitudo, dolores

dorſi atque articulorum &c. Quae cum dyſenteriae characterem haud conſtituant, ſed maximam partem ab iis, quae § antecedenti nominata ſunt, ſignis pendeant, & quodam modo majorem minorenive ejus malignitatem prodant; infra, per opportunitatem, excitabuntur.

§. 6.

Cauſſa dyſenteriae *proxima*, *acrimonia* eſt, quae inteſtina vehementer afficiens, ſedemque ibi ſuam figens vi ſua morbo locum facit. Acrimonia ſive in corpore evoluitur, ſive contagione communicatur, nec niſi a cauſſis praedisponentibus vniverſalibus profecta atque accumulata morbum vniverſalem, ſive epidemicum reddit. Cauſſas vniverſales eas intelligo, quae oriuntur a rebus, plures homines aeque attingentes, in eosque

agentes

agentes. Quae, ſi a corporis, alimentorum motionis &c. varietate atque modo pendeant, ad particulares referendae ſunt, atque rationem ſuppeditant, quare dyſenteria interdum ſporadica graſſetur. Jam cum communis quaedam opinio experientiaque conſtans probaverint, dyſenteriam epidemicam non niſi a ſolis aeſtivi ardore vehementi atque diuturno repetendam eſſe; in modum inquirere placet quo ſive ardor iſte, ſive calor auctus corpus animale afficiat, quaque ratione cauſſa dyſenteriae praediſponens dici poſſit.

§. 7.

Scilicet cum calor auctus transſpiratione vehementi atque inſenſibili magnam humorum copiam corpori detrahat, humoresque remanentes ſtipet; apparet, acrimoniam ſalis graviorem, pondere ſuo depreſſam

preſſam, in corpore accumulari in unumque conferri, ſive concentrari. Acrimonia haec ſaepe ante dyſenteriam erumpentem agit, veluti pruritu, exanthemate, doloribus articulorum vagis &c. Quae molimina rheumatica vt, erumpente morbo, ſaepe ceſſant, ita non raro, per totum ejus decurſum aegros vexant, nec niſi ſudore critico, ſanitatem reſtituente, tolluntur. Idem calor humores corporis animalis putridos promovet, inde, niſi forte contagium praeceſſerit, ortos, quoniam cauſſa qualiscunque impedit, quo minus ſanguinis reliquorumque humorum motus ſuam in partes ſolidas atque fluidas vim habere poſſint. Conſtat vero, qua ratione atque proportione motus progreſſivus imminuatur, eadem motum ſanguinis inteſtinum augeri.

§. 8.

§. 8.

Putredo ipſa ſolutione partium ſolidarum atque fluidarum morboſa, praecipueque evolvendo ſale volatili abſolvitur. In quo quidem calor vim maximam habet. Hic enim, cum extendendo corpore nexum idoneum imminuat, partes ſolutiores h. e. minus connexas reddat, efficiatque vt in fluida vim ſufficientem habere nequeant; neceſſe eſt, vt partes ſolidae relaxentur. Eadem ratio fluidorum eſt, quae & ipſae calore extenſae, in majus volumen expanduntur, nexumque certum tollunt. Sed vis caloris eo fortior eſt, quo magis aër humiditate impraegnatur. Haec enim partes ſolidas, a calore jam relaxatas, plus etiam emollit. Quod quidem inde maxime probatur, quoniam morbi putridi ibi potiſſimum epidemici evadunt, & praeſertim, praecedente calore, erumpunt, vbi aquae

copio-

copioſae ſtagnant, aut paludes alte demerſae foetent. Cujus generis exemplum Aegyptus exhibet, vbi Nili inundationes, menſe Auguſto, peſtem vomere dicuntur, idque eo magis, quo diutius regioni huic calidae incumbunt.

§. 9.

In dyſenteria vero, praeſertim maligna, humores eſſe putridos non tantum excrementis foetidis atque ſpumantibus, febri miliari atque petechiali, interdum accedente, item criſi, ab vrina atque ſudore ſaepe orta apparet; ſed vel maxime inde intelligitur, quod morbus contagione propagatur. Conſtat vero lympham tantum corruptam, ſive acrem & putridam contagioni inſervire. Atqui ſi dyſenteria contagione inficit; morbi materia in viis ſecundis quaerenda eſt, vbi, vt e cutis pruritu

pruritu &c. apparet, ante morbum & per decurſum ejus latebat. Quo in genere tenendum tamen eſt, eam hinc ſubtiliorem volatilioremque eſſe, nec tantum ab excrementis & vrina, ſed etiam transſpiratione expelli, aegri atmosphaeram valde ſtipare, atque veriſimiliter ope putredinis, cum hanc, tum inficiendi vim nanciſci. Nec dijudicari ſane poteſt, quo modo, graſſante dyſenteria, contagio fiat; vtrum, ſine humorum, in primisque lymphae putredine, per excrementorum evaporationem; an, vt in calore ſudoreque critico fit, per exſudationem cutis, exhalationem &c. De qua contagione, quatenus quidem ad morbum hunc pertinet, antequam ad cauſſas ceteras praediſponentes & occaſionales perſpicuas transgrediar, pauca dicere lubet.

§. 10.

§. 10.

In morbo quolibet contagione communicato, id, quod inficit, non niſi parva lymphae corruptae particula eſſe poteſt, quae, contagione incipiente e corpore aegro, per varias ejectiones expulſa, in corpus ſanum transfertur. Haec materia inficiens ſive inhalatur, ſive, ope ſalivae, ad primas vias immediate traducitur, ſive a vaſis inhalantibus reſorpta, ſecundarum viarum humoribus admiſcetur. Quamvis autem magna hujus materiae portio per vias dictas in corpus penetret; illud tamen dubium incertumque eſt, num, ſine cauſſis praediſponentibus, in corpore ſano idem morbus aeque celeriter, atque in contagio fit, efficiatur. Certe hoc neceſſarium videtur, vt lympha ſerumque hucusque ſanum, a materia inficiente penitus atque ita mutetur, vt eandem naturam induat eosdemque effectus edat.

§. 11.

§. 11.

Quodſi ab aliis morbis judicium fiat ad dyſenteriam; cauſſae praediſponentes haud ſemper in corpore neceſſariae, ſed ſaepe vnice a contagione oriri poſſe videntur; quamquam in vtramque partem multa diſputare licet. Peſtis v. c. morbilli, ſcabies contagione celeriter communicantur, h. e. materia contagioſa, in corpore ſano eundem morbum repente movet. Similis ratio variolarum, tuſſis ferinae, luis venereae aliorumque morborum eſt, ſive contrectando ſive alio modo communicatorum. Quo in genere illud mirum, notatuque dignum eſt, quod materia morboſa in corpore infecto ibi ſaepiſſime vim ſuam monſtret, vbi in corpore inficiente apparet. Ac veriſimile eſt corpus, alias ſanum, ſi materiae corruptae atque contagioſae partem aliquam receperit a morbo ipſo va-

cuum manere poſſe. Neque enim repugnat, antequam materia ſontica partem qualemcunque corripiat, eam per easdem, quibus multa nociva atque ſuperflua removentur, vias ejici, transſpirationem puto inſenſibilem atque vrinam. Cum igitur materia adeo ſubtilis, volatilis atque communicabilis a putredine oriatur; neceſſe eſt, vt haec arctiſſimam inter particulas ſalis ſubtiles, volatiles acresque conjunctionem producat, &, vt eadem materia, e ſanguine ſecreta, euaporata aut aliis viis depoſita atque ejecta easdem induat qualitates. Unde apparet, ſi humoribus ſanis admiſceatur, eam hos ſibi prorſus adſimilare, atque vehementer augeri. Quod quidem in variolis artificialibus perſpicuum eſt, vbi paullulum materiae varioloſae vim ſuam per vniverſum propagare corpus valet.

§. 12.

§. 12.

E quibus omnibus ſumere licet, cauſſam dyſenteriae a calore ejusque in corpus vi, paullo ante commemorata, repeti poſſe. Quo loco haud praetereundum, eodem caloris effectu aliis in corpore perturbationibus locum fieri; quo pertinent acrimonia aucta, atque eruptio dyſenteriae ipſa. Nam bilis ſecretio ab humoribus craſſis atque tenacibus, obſtructionem hepatis facile excitantibus; ſive etiam acrimonia, ſpaſmum in arteriis venisque, ſanguinem in ſyſtema portarum traducentibus, promovente, impeditur; vnde accidit, vt juſta, & ad praeparandum e ciborum chymo, chylum idonea copia ad duodenum haud delabatur. Quo, ſi accedant cibi aut nimii, aut difficulter digerendi; apparet, digeſtione perturbata, cibos in primis viis diutius morari, atque

adeo vegetabilia acori, carnes vero putredini inſervire. Quam ipſam vim bilis ſola, in inteſtina redundans, habere poteſt, quippe cujus defectu irritatio neceſſario impeditur, motusque periſtalticus promovetur. Eſt vero bilis, vt aliorum humorum omnium, hoc proprium, vt diu, in receptaculo ſuo retenta, ad putredinem declinet. Quod ipſum celerius, quam in ceteris fieri, attendendis & ſecretione ejus, & functionibus ſingularibus, eo pertinentibus, apparet. Quidquid vero evacuationem, ſive effuſionem bilis copioſam efficit; quo cauſſae internae, veluti affectus, in primisque ira, iracundia &c. pertinent; id ipſum dyſenteriae locum facere poteſt.

§. 13.

Praeterea & vſus vini aduſti frequens ſtipandis humoribus inſervire, atque adeo, remote

remote quidem, cauſſa dyſenteriae praediſponens fieri atque eſſe poteſt. Nam ſpiritus vini lympham coagulabilem condenſat, & vi ſua admodum irritante, humores valde extenuat atque involuit, eoque modo corpus exſiccat. Quae omnia in hominibus de plebe, praecipueque ruſticis eo frequentiora ſunt, quo propter negligentiam, paupertatem atque inopiam munditiae, in dyſenteria obſervandae, pluribus cauſſis dyſenteriae & praediſponentibus, & occaſionalibus, ipſique adeo contagioni anſam praebent. Nec dubitari poteſt, quin morbi vis in pagis ſeverius graſſatura ſit, niſi ruſticis minor irritabilitas neruique fortiores peropportune contingant. Sunt & aliae cauſſae praediſponentes, quae faciant, vt acrimonia collecta atque accumulata ad inteſtina rejiciatur;

ciatur; quod quomodo eveniat, cum ſupra monitum ſit, vltra perſequi nihil attinet.

§. 14.

Eruptionem morbi accelerare poſſunt cauſſae v. externae, v. internae, v. vtraeque ſimul. Illae frequentiſſimae ſunt, oriunturque a transſpiratione inſenſibili, per aërem frigidum repente oppreſſa, aut certe valde imminuta. Ac veſperae quidem ſubfrigidae, noctesque & aurorae frigidae erumpendo morbo materiam praecipue praebent. Quod ſi vaſorum exhalantium fibrillae frigore conſtringantur, aut vaſa exhalantia, per corporis ſuperficiem, ſub cute diſperſa, coarctentur — hanc enim frigoris vim eſſe conſtat — non tantum transſpiratio inſenſibilis, pro vaſorum exhalantium majore minoreve coarctatione plus minusve interrumpi debent; ſed ex-

cretio

cretio etiam in partibus internis augetur. Lex enim certa eſt, qua excretione altera imminuta, alteram augeri ſcimus. Nec temere fortaſſe ſtatuitur, oppreſſa transſpiratione, ſuctionem creſcere; quo probato, ſequi videtur, ſi aër miaſma nociuum receperit, contagium eo facilius ſerpturum, quo plus transſpiratio ſit interrupta.

§. 15.

Jam fructus horarii, praecipueque poma granaria, olim in cauſſis, dyſenteriam promoventibus poſita, quorumque adeo vel ſudor morbo materiam ſuppeditare poſſe putabatur, nunc recte in cauſſis occaſionalibus recenſentur. Nec dubitandum, quin, materia morbi in corpore ſuppetente, vſus frequens fructuum non ſatis tempeſtivorum, & propter maſſam & ob qualitates ſuas dyſenteriam maturet.

Acor certe atque acrimonia latens & involuta quorundam pirorum & pomorum granariorum ſeriorum, ſi primis in viis evoluantur, irritationem excitare accumulationemque humorum ibidem augere poſſunt. Praeterea multitudo eorum & frigus & ſpaſmos adeo efficit; vnde digeſtio variis modis perturbatur. Denique aër ſixus evolutus, ſi contractione inteſtinorum inaequali incluſus, plus diluitur atque extenditur, cauſſam illam auget.

§. 16.

In fructibus contra dyſenteriae, in primisque malignae, ſalutaribus commendantur a ſcriptoribus celeberrimis vuae, ceraſi &c. Nec puto, quemquam eſſe, qui fructibus hiſce aliquam evoluendi putredinemque impediendi vim deneget, praeſertim, vbi cum vſu eorum aër liber ſalutarisque eſt conjunctus. Quamquam

medi-

medicorum juvenum eſt, illam ipſam vim e medici promtuario petere.

§. 17.

Suppetente acrimonia, ad cauſſas occaſionales etiam ſudor vehemens pertinet. Transſpiratio enim haec inſenſibilis nimis aucta, excretionis vehementis inſtar, vaſa exhalantia ita debilitat atque relaxat, vt paullo poſt nihil prorſus a transſpiratione inſenſibili ejiciatur. Sanctorius quidem, a meritorum magnitudine aeſtumatiſſimus, per ſeptem ipſos annos, quibus transſpirationem inſenſibilem praecipue conſtituere ſtudebat, invenit, ſi graviter ſudaſſet, per horas viginti & quatuor proximas ponderi nihil deceſſiſſe ſuo. Jam, ſi hac, ſimilibusque de cauſſis plures humores ad interiores corporis partes delabantur, quoniam cauſſis praegreſſis particulae ſalinae

arctatae atque concentratae ſunt, pro ratione multitudinis atque acrimoniae plus minusue efficere valent, & quidem irritatione, qua in partibus corporis ſenſibilibus ſpaſmi excitantur.

§. 18.

Acrimonia, qua proxima dyſenteriae cauſſa, in erumpendo quidem, maximam partem inteſtina afficit, quo ſane contractioni repetitae locus datur. Sedes autem morbi tum in inteſtinis craſſis eſt, tum frequenter etiam in tenuibus verſatur. Ibi colligitur & excretione, quae, finito dolore ſtatim incipit; & dolore ipſo, qui in regionibus hypochondriacis ſentitur. Hic vel excretione, aliquanto poſt dolorem, accedente; vel dolore, in regionibus vmbilici proruente.

§. 19.

§. 19.

Symptomata autem dyſenteriae praecipua, ab initio diſputationis citata, hoc fere modo ab acrimonia ejusque irritatione proficiſci videntur. Ac *primum* contractione ſpasmatica frequentiore humor inteſtinalis mucusque, ad conſervandam lubricitatem deſtinatus, multo copioſiores, quam ſtatu ſano fieri ſolet, exprimuntur. Atqui cum irritatione humores accumulentur; fieri non poteſt, quin irritatione continuante, contractioneque ſaepius repetita, tandem ſanguis eliciatur. Quod ipſum eo facilius copioſiusque fieri neceſſe eſt, ſi quid ſanguini admixtum haereat, quod ejus fluiditatem conſervet. Id vero putredini maxime proprium eſt, vt ex extravaſationibus ſub cute, per febres malignas putridas praecipue videre licet.

§. 20.

§. 20.

Deinde, quoniam ab eadem acrimonia, praeter alia, inteſtinum rectum praecipue irritatur atque afficitur; teneſmus originem ducit. Ac veriſimile eſt, cum acrimonia, in haud paruam inteſtinorum regionem agat, ea ipſa re idem fere accidere, quod evacuanda aluo, deprimendo diaphragmate, atque muſculis abdominalibus introrſus retrahendis evenire ſolet.

§. 21.

Tertio, magna inteſtinorum ſenſibilitas, a neruorum, ibi diſperſorum, multitudine profecta efficit, vt, ſi illa vehementer irritentur, & motu admodum aucto atque vermiculato, nunc contrahantur, nunc expandantur; dolores acuti, pungentes, torminoſi, omninoque ii oriri ſoleant, quos torminum vocabulo complecti ſolemus.

§. 22.

Denique, dolores hi inſigniter aucti ſemper febrem ſymptomaticam excitant; quod in dyſenteria levi, atque diarrhoeae inſtar incipiente, contra accidit. Hic enim, antequam dolores acuti vehementesque acceſſerint, febris fere nulla ſentitur, nec, niſi increſcentibus doloribus, prodit. Febrem autem, hoc in morbo cum putridam, tum bilioſam eſſe poſſe, ex iis, quae ſupradicta ſunt, apparet.

§. 23.

Dyſenteria aut *benigna*, aut *maligna* eſt. *Maligna* increſcit, deteriorque fit, vel cauſis multis cooperantibus, vel ſede ejus alte fixa, vel putredine inſigniter aucta; mortalisque adeo evadit, accedentibus, per epidemiam, cauſſis ſecundariis, veluti aëre calido eodemque humido, atque

que mala conditione & tractatione. Signum autem malignitatis praecipuum habetur virium omnium ab initio ſtatim exhauſtio, a nullis aliis cauſſis perſpicuis profecta. Haec enim alias aliquanto poſt, per ipſum morbi decurſum accidit, ejecta magna lymphae chylique, ſi quidem adhuc praeparatur, parte, antequam reſorberi & in ſanguinem transferri poſſit.

§. 24.

Benigna contra *Dyſenteria* eſt, vbi ſedes non nimis frequententur; febris mitis atque vix ſenſibilis appareat; dolores non nimii pungant, haecque omnia per totum morbi decurſum continuent, & morbus ipſe quinto, ſexto aut ſeptimo die finiatur. Si vero ſedes rarae quidem evadant, ſed iidem dolores continuo vexent; cauſſam morbi nullo modo imminutam conclu-

dere

dere licet; alterum tamen ſere altero adjuvatur.

§. 25.

Reſolutio aucta, atque adeo major ad putredinem inclinatio ſanguinem cum excrementis & muco intime mixtum declarant. Sin minus; aut nulla aut levis putredo ſubeſt. Dolores vero, qui per morbum admodum gravem, ante ipſas adeo ſedes, continui eodemque loco veluti fixi ſaeviant, vrant tactuque ingraveſcant, accedentis inflammationis ſigna habentur.

§. 26.

Saepe etiam ſit, vt morbo durante, magna copia muci albi, puris inſtar, ſed interdum haud ſanguinolenti, ſecernatur. Quo in genere tamen bilis nulla effunditur, ſiue haud ſecernitur, ſiue etiam ductus

ctus ſpaſtice contracti, compreſſi obſtructique laborant. Quod ſi mucus ille pure vero conſtet; inflammationem vehementem, purisque indicia praeceſſiſſe neceſſe videtur.

§. 27.

Denique doloribus repente imminuentibus ita, vt, ſine aliorum ſymptomatum imminutione, ſedes non animadverſae ſequantur; aut ſphacelus, aut inteſtinorum paralyſis ſubeſt. Quoque diutius morbus, absque ſymptomatum, in primisque febris decremento, perdurat, eo pejor conditio triſtiorque exitus eſt timendus.

§. 28.

Si diebus criticis cutis linguaque humida, & vrina, veluti cocta appareant; ſi haec vberior, quam pro conſuetudine fluat;

fluat; poſtea vero ſymptomata minuantur; partem acrimoniae ejectam conjicere licet. Quos motus criticos, ſi nullo ſequitur levatio, concludi poteſt, acrimoniam in corpore adhuc copioſam eſſe, magnaque vi agere.

§. 29.

Si morbus per aliquod tempus acerrime ſaevierit, & per laſſitudinem gravem membrorum externorum, veluti manuum atque pedum frigus ingraveſcere coeperit; ſi labium ſuperius cum naſo & manibus frigeſcant, & albeſcant; humorum haeſio atque mors haud longinqua denunciatur. Quin & ſingultus, convulſione diaphragmatis conſtans, &, vtpote vitium reſpirationis, in morbis omnibus acutis periculum prae ſe ferens, ſi absque articulorum externorum frigore accedat, ſtatum peri-

culoſum, cumque hoc ſimul mortem proximam minatur.

§. 30.

Curandae dyſenteriae eadem, quae ceterorum morborum ratio eſt. Primum enim omnium cauſſa ejus tollenda: quod cum ſaepe, absque aegri periculo, &, niſi natura adjuvante, fieri nequeat; opera danda, vt morbi effectus, ſymptomata dico, debilitentur. Quare ſtatim ab initio viae primae purgandae, in primisque ab acri bile, ſi qua forte adſit, exonerandae ſunt. Quo quidem inſerviunt emetica; veluti dimidia drachma hypecacuanhae, ſiue 3. 4. gr. tart. emet. ſufficienti aquae portione ſoluti, & ad effectum usque idoneum ſumti. Multi vero ſunt, qui in hoc morbi genere tartaro emetico hypecacuanham praeferant; nec temere,

acria

acria enim omnia a dyſenteria ſunt removenda. Et rari caſus ſunt, vbi conditio corporis morboſa eademque topica impediat, quo minus emetica ſalubriter admoveantur. Praeterquam enim quod primas vias purgent; vim habent motum nimis periſtalticum in antiperiſtalticum mutandi. Sudor quidem, aut transſpiratio, ab emetico aucta, quoniam excretio haec violenta non niſi ſymptomatica eſt, vix vſum magnum habere videtur. Die ſequenti depurgatorium lene, ex fructu tamarindorum atque manna, interdum cum cremore tartari mixtum, aegro praebendum. Nec nociva putanda drachma rhabarbari, ad impedienda nova tormina, cum duabus tribusue guttis olei deſtillati chamomillae miſti. Poſt aeger quotidie, repetitis vicibus, jubendus ſumere cochleare parvum gummi arabici contuſi, proque

potu ordinario, decoctum ſaturatum oryzae, ſ. juſculum e polenta avenacea, aut ptiſanam, omnia tepida atque ſufficienti portione. Loco gummi arabici adhiberi poſſunt gummi ceraſorum, pulvis radicum ſalep, ichthyocolla, ſiue gelatina e lichene islandico. Ad intendendam vero transſpirationis vim vna alteraque ſcutella infuſi florum ſambuci, veſperi potiſſimum conſulto admovetur.

§. 31.

Atque haec quidem curandi ratio in dyſenteria leui, nec periculoſa, ſufficit. Si fine morbi ſedes non vltro ſponteque deſinant; imo absque omni irritatione diu adhuc continuent, atque timendum ſit, ne in diarrhoeam habitualem degenerent; extractum caſcarillae aquoſum, in aqua ſolutum, fructu magno haud caret.

§. 32.

§. 32.

Si dolores acuti atque teneſmus vexent; admovendi clyſteres emollientes ex herba maluae, altheae, floribus ſambuci, chamomillae, in lacte coctae, admiſta portione olei, veluti liliorum alborum ſ. chamomillae. Ejusdemque generis fomenta ventri applicantur, aliquoties per diem ſuppeditatis 20 gutt. laud. liq. Sydenh. item veſperi, ad ſomnum fere ſemper deficiens promovendum, teneſmumque & dolores compeſcendos: quibus iisdem & tinctura Thebaica, item extractum opii, aut opium ipſum inſervit.

§. 33.

Suppetentibus ſordibus multis gaſtricis, potus tamarindorum repetendus eſt, emetico tamen praegreſſo. Quo ipſo opus eſt, ſi, vt in dyſenteria maligna interdum

ſit, obſtructiones ſymptomata quaevis depravent. Omnino in remediorum euacuantium vſu dies critici, atque vires aegri obſeruandae ſunt. Apparentibus ſignis inflammationis, venaeſectio adhibenda; Emulſiones cum nitro & camphora ſuppeditandae, atque locis ventris doloroſis veſicatoria applicanda; quibus ipſis admiſcetur paullulum camphorae, quo quidem impediatur, ne, cum ſtranguria per ſe interdum cum dyſenteria conjuncta ſit, ſal acre cantharidum in vias vrinales agat.

§. 34.

Si pus colligitur, abſtergentium vſus neceſſarius eſt, nec invtilia cenſenda decoctum radicum ſenegae, cum melle mixtum, ſive harum radicum pulvis, ſed portionibus parvis; item potus radicum cichorei, taraxaci, graminis, polypodii, liqui-

liquiritii, atque ſerum lactis tamarindinatum.

§. 35.

Obſeruatis autem humoribus putridis, remedia evacuantia ex parte omittenda; plusque transſpirationi augendae ſtudendum: ſuppeditanda acida, putredini reſiſtentia, potibusque praeter liquores acidos, ſyrupum rubi idaei, ribium, berberim &c. ſuccus citri addendus. Putredine inſigniter aucta, praebenda acida mineralia; qualia ſpiritus vitrioli, elixirium acidum Halleri &c. Omni vero modo putredini reſiſtendum; calor imminuendus; materia morboſa remediis, criſin promoventibus, maturanda, i. e. ſecernenda, atque favente natura, e corpore expellenda. Ad vires corporis confirmandas vtendum analepticis, veluti naphta nitri, vitrioli,

ſpiritu nitri dulcis, liquore anadino: quod ſi vires prorſus deficiant, confugiendum ad cinchonam cum ſerpentaria, vinum Rhenanum & Moſelanum vetus, aliaque antiſeptica excitantia. Praeterea per epidemiam malignam id praecipue curandum, vt aër, aegrum proxime circumdans, quantum fieri poſſit, purus conſervetur: notum enim, incluſum admodum nocere. Quare haud plures ſive aegri ſive ſani vno eodemque in cubiculo tolerandi, aërque ſaepe ac diligenter purgandus.

§. 36.

Finito morbo, viae primae corroborantibus adjuvandae, vt extracto cortico aurantiorum, radicum gentianae, herbae cardui benedicti, trifolii, centaurei minoris, aqua ſoluti, ſive ejus eſſentia. Idem vſus infuſi frigidi corticis Chinae, decocti

Chinae,

Chinae, extracti Chinae, aqua cinamomi ſoluti, Chinae pulveratae, cum cinamomo; caſcarillae &c. Nec eorundem vſus aliquanto poſt ſanitatem reſtitutam negligendus; quo tempore convaleſcenti commendanda in primis cautio a frigore, aëre humido, & per appetitum, tum fere admodum acrem, cibo nimio concoctuque difficili. Quare praeſcribendi cibi ſufficienter tantum nutrientes, digeſtuque faciles; e quo genere dauci ſatiui Linn. cichorium, ſcorzonera, petroſelinum, caro columbina, pullina, vitulina &c.

§. 37.

Graſſante dyſenteria, contagium perſaepe caveri poteſt conſeruanda, quantum fieri licet, transſpiratione inſenſibili; cujus cauſſa timor morbi abjiciendus: it. evitanda, per ſomnum, corporis nuditate;

 fugiendis

fugiendis fructibus intempeſtiuis, nimio carnium, in primis, ſuillae vſu, potibusque frigidis in corpore calefacto. Contra fruendum maxime cibis, & concoctu facilibus, & transſpirationem augentibus; potu vero vtendum non tantum ſufficienti, ſed etiam, qui ſanguini diutius admixtus haeret. Aquae igitur admiſcendus ſyrupus altheae ſimplex, capillorum veneris, ſiue emulſiuus; it: acetoſitatis citri, berberis, ceraſorum acidorum &c. Praeter prandii atque coenae tempus huic conſilio maxime inſervit vſus modicus ceraſorum, praecipue acidorum, vuarumque maturarum, quae vim diureticam & antiſepticam habent. Omnium vero maxime hîc conſulendus potus e polenta, idemque quotidie recens coctus; ſed dolendum, eum ob ſaporis injucunditatem a gulis lautioribus

fere

ſere repudiari. Quibus omnibus addendus corporis motus, ad excitandam transſpirationem inſenſibilem idoneus: Nec negligendus veſtitus, in quo, vt alibi, ita & hîc ſaepiſſime peccatur.

§. 38.

Quod ſi ad praecavendum morbum medicina opus ſit, fortaſſe, vino adſuetis, proſit caſcarilla, eſſentiae inſtar, cum ſpiritu vini praeparata, vinaque ſumta: Vino autem nec adſuetis, nec aptis, extractum caſcarillae, aqua praeparatum, & aqua cinamea ſolutum. Denique potu caffeae delectantibus non parum conveniant glandes querceae ſiccatae, nec nimis toſtae, loco caffeae ſumtae, aut cum eadem miſtae.

§. 39.

Saepiſſime ſit, vt a Medico tum demum ſalus petatur, cum per plures hebdomadas aut nulla, aut domeſtica tantum remedia fruſtra adhibita ſint. Quae ipſa, cum non raro iis adjungantur, quae Medicus praeſcripſit; apparet, quare ſummae adeo artis abſolutio interdum ſucceſſu careat, & quanta attentione opus ſit, praecipue in pagis, vbi nihil hoc vitio frequentius reperitur. In remediis autem domeſticis vſitatiſſimis ſunt rhabarbarum; Rhabarbarum toſtum; Gentiana rubra; Oſtrutium ſ. Imperatoria; Aſarum; Winteranus cortex ſ. Canella alba; Zingiber; Curcuma; Santalum rubrum; Rubia tinctorum; Hypericum; Malicorium; Theriaca Andromachi interne atque externe adhibita; Philonium Romanum; Diascordium Fracaſtorii;

rii; Sanguis hirci inſpiſſatus; Sanguis draconis; Hœmatites; Cinamomum; Moſchata nux: Macis; quae ultimae fere vino rubro ſumuntur. Ruſticis praeterea per dyſenteriam, in uſu ſunt pulvis baccarum lauri, cum cereviſia tepida; iisdemque ſucceſſu carentibus, piper nigrum pulveriſatum vino aduſto.

THESES.

I.

Sudor ſani hominis, ſ. motu corporis, ſ. alimentis, ſ. medicamentis emiſſus, nocet.

II.

Remedia emetica & laxantia in medio morbi decurſu adhibita, plerumque criſin morbi turbant.

III.

Contagia morborum non minus inter ſe differunt, quam ſtirpium ſemina.

IV.

A purgantibus fortioribus in dyſenteria prorſus abſtinendum.

V.

Petechiae non pertinent ad cutis exanthemata; ſed nihil aliud ſunt, quam ſanguis putridus, ſub cuticula ſuffuſus.

VI.

Vſus vini quotidianus magis nocet quam prodeſt.

VII.

VII.

Potus tempore prandii v. coenae hauſtus noxius.

VIII.

Herba nicotiana iis, qui ſumo ejus vtuntur, nocet.

IX.

Genus humanum ſingulis generationibus paullulum debilitari neceſſe eſt.

X.

Nec ſenſus, nec motus in corpore animali, ſine liquore nervorum, phyſica & mechanica ratione explicari poſſunt.

XI.

Dogmata medicinae practicae latine conſcribere praeſtat, quam lingua germanica.

XII.

Variolarum miaſma non in corporibus latere, ſed foris accedere videtur.